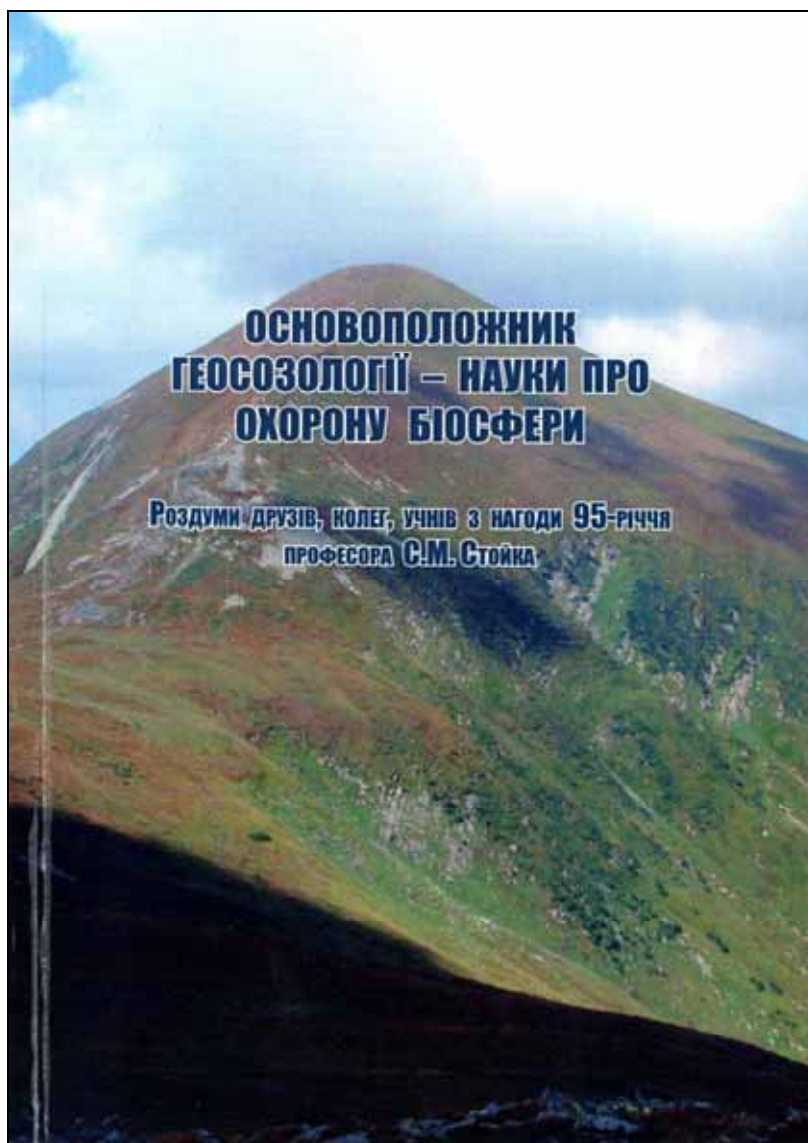

РЕЦЕНЗІЇ

УДК: 91(092) (477) Стойко

М. М. БАРНА¹, Л. С. БАРНА²

**ПРОФЕСОР С. М. СТОЙКО — ОСНОВОПОЛОЖНИК
ГЕОСОЗОЛОГІЇ**

ПРОФЕСОР СТЕПАН МИХАЙЛОВИЧ СТОЙКО

Фото зроблено 25 листопада 2014 р.

**Ви не вернулись до села.
Вас незворотно і без блуду
У ліс наука завела.
І із лісу вивела у люди.**

*В. Бондаренко, член Національної спілки
письменників України. «Невтомному
натуралісту С. М. Стойку».*

У львівському видавництві ТОВ «Простір М» у 2017 році вийшла друком книга: «Основоположник геосозології – науки про охорону біосфери. Роздуми друзів, колег, учнів з нагоди 95-річчя професора С. М. Стойка». — Львів : ТОВ «Простір М», 2017. — 114 с.

Людство вступило у третє тисячоліття, яке характеризується небувалим науково-технічним прогресом і стає все відчутнішим унаслідок акселерації антропогенно-технічного впливу на функціонально взаємопов'язані субсистеми біосфери — гідросферу, літосферу, педосферу, атмосферу, біотосферу (органічний світ), соціосферу.

Тому за останні десятиліття сформувалася геосозологія — наука про охорону біосфери, основоположником якої є відомий український вчений геоботанік, фітоценолог, лісознавець, геосозолог, еколог, доктор біологічних наук, doctor honoris causa Зволєнського технічного університету, професор Степан Михайлович Стойко. Один із авторів цієї рецензії (М. М. Барна) у 1956 р. мав нагоду слухати лекції з ботаніки на першому курсі лісгосподарського факультету Львівського лісотехнічного інституту (нині Національний лісотехнічний університет України), а відтак Степан Михайлович був науковим керівником моєї дипломної роботи на тему : «Лісівничо-екологічна характеристика бука європейського на межі північно-східного ареалу та проект поширення бука та його охорони». З тих пір наші життєві та наукові взаємини тривають уже 62 роки, за що я дякую Господові Богу, що на моїй життєвій дорозі трапився серцем і розумом Вчитель, завдяки якому почався мій життєвий шлях до біологічної науки.

Рецензована нами книга дуже вдало названа: «Основоположник геосозології – науки про охорону біосфери. Роздуми друзів, колег, учнів з нагоди 95-річчя професора С. М. Стойка». В книзі поміщені роздуми друзів, колег і учнів про свого колегу і Вчителя Степана Михайловича Стойка.

Книга містить вступ, віхи життєвого та наукового шляху, спогади учнів про свого вчителя, епілог і статтю С. М. Стойка «Геосозологія — наука про охорону біосфери Землі». У книзі, яка гарно ілюстрована кольоровими світлинами, наведена коротка біографія ювіляра, дана оцінка його наукових праць у галузі ботаніки, лісознавства, екології та геосозології, розкриті наукові зв'язки з друзями, товаришами, учнями. Подано перелік важливіших наукових публікацій.

У вступі, підготовленому директором Інституту екології Карпат НАН України, доктором біологічних наук М. П. Козловським і завідувачем відділу охорони природних екосистем, кандидатом біологічних наук О. О. Кагалом, зазначено, що у сучасну добу науково-технічної революції антропогенний і техногенний вплив проявляється в межах всієї біосфери й у багатьох випадках має незворотні екологічні наслідки. Базуючись на вченні В. І. Вернадського про біосферу й ноосферу, професор С. М. Стойко обґрунтував наукові засади геосозології — нової природоохоронної дисципліни. Вони викладені в багатьох наукових статтях, опублікованих в українських і зарубіжних наукових вісниках і журналах, що дало змогу відділу наприкінці 90-х років минулого століття та й на початку нинішнього активно включитися в сучасні напрями територіальної охорони природи й збереження біорізноманіття на засадах розбудови екологічної мережі, запровадження принципів оселеної концепції збереження біорізноманіття. І як зазначають автори вступу «І Степану Михайловичу належить значна заслуга в забезпеченні підвалин цих можливостей».

У розділі «Степан Михайлович Стойко : віхи життєвого та наукового шляху (до 95-річчя

¹**БАРНА Микола Миколайович** – академік Академії наук вищої школи України, заслужений діяч науки і техніки України, доктор біологічних наук, професор кафедри ботаніки та зоології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна. Тел. 0352-22-38-62, 067-855-26-76. E-mail barna@chem-bio.com.ua

²**БАРНА Любов Степанівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної біології та методики навчання природничих дисциплін Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна, Тел. 0352-22-38-62, 067-798-60-78. E-mail barna@chem-bio.com.ua

від дня народження)», підготовленого доктором біологічних наук, професором Г. Т. Криницьким та кандидатом сільськогосподарських наук, доцентом І. В. Делеганом Національного лісотехнічного університету України розкрито життєвий та науковий шлях С. М. Стойка, в якому наведені короткі біографічні дані ювіляра, охарактеризовані основні напрями досліджень — ботаніка, фітоценологія, лісова екологія, заповідна справа, геосозологія та наукові здобутки, які викладені в десяти наукових і науково-популярних монографіях та близько 500 наукових працях, з яких понад 90 опубліковані в зарубіжних виданнях. В розділі значна увага приділена аналізу наукової діяльності професора С. М. Стойка, як геосозолога. Він розробив функціональну класифікацію заповідних територій живої й неживої природи, яка стала основою для формування мережі природно-заповідного фонду в Україні (1972 р.). Оскільки Україна має спільні екологічні проблеми в прикордонних з іншими державами регіонах, ювіляр надавав належну увагу організації транскордонних біосферних резерватів «Східні Карпати», «Розточчя», «Західне Полісся».

С. М. Стойко брав участь в обґрунтуванні трилатерального польсько-словацько-українського біосферного резервату (208089 га), який ЮНЕСКО в 1999 р офіційно включило до міжнародної мережі.

Грунтуючись на вченні академіка В. І. Вернадського про біосферу й ноосферу та на теорії Чарльза Дарвіна й осмислюючи екологічні наслідки техногенного впливу на функціонально взаємопов'язані екологічні складові біосфери, професор С. М. Стойко обґрунтував концептуальні положення інтегральної природоохоронної науки – геосозології. В її рамках виділені спеціалізовані природоохоронні дисципліни – гідросозологія, педосозологія, созологія повітряного басейну, фітосозологія, зоосозологія, созологія ландшафтів тощо. Така диференціація природоохоронної науки дає змогу готувати у вищих навчальних закладах відповідних профільних спеціалістів.

З метою збереження раритетного фітоценофонду професор С. М. Стойко був ініціатором видання «Зеленої книги України» (1987 р.), в якій обґрунтував синфітосозологічний індекс оцінки раритетних фітоценозів і описав, у співавторстві з Л. О. Тасенкевич, понад 40 рідкісних лісових синтаксонів.

Вивчаючи катастрофічні екологічні явища в Карпатах, С. М. Стойко з'ясував природні й антропогенні причини виникнення небезпечних паводків у 2000, 2002, 2010 рр. та обґрунтував лісівничі, екологічні й організаційні заходи боротьби з ними.

Степан Михайлович Стойко з'ясував агрокультурний, пасторальний, лісоексплуатаційний, мілітарний, пірогенний, рекреаційний впливи на лісові екосистеми й на підставі порівняльних фіто екологічних досліджень корінних лісів установив десять критеріїв визначення в натурі пралісових, квазіпралісових фітоценозів і показав їх багатогранне науково-природниче, екомодельне, екоосвітне значення. Результати багаторічних досліджень викладені в наукових монографіях і статтях.

У 2014 р. була опублікована оригінальна монографія Степана Михайловича «Історичний та етнокультурний нарис закарпатського села Кричова». На прикладі рідного гірського села він охарактеризував політичні та соціально-економічні умови життя селян Закарпаття від угорського, австро-угорського періодів до незалежності України. Показана вага роль гірських сіл у збереженні рідної мови, релігії предків, етнокультурної спадщини, завдяки яким не піддалися насильницькій асиміляції. Автор слушно констатує, що українське село – природна колиска нації та берегиня її генофонду. Соціально-економічний прогрес і культурний розвиток українських сіл можливий, якщо охоплюватиме не лише матеріальну, але й духовну сферу селянства. Тому він пропонує розробити Державну програму стабільного соціально-економічного та етнокультурного розвитку населених пунктів для всієї України.

У зв'язку з акселерацією техногенного впливу на біосферу та глобальною небезпекою зміни клімату, проф. Стойко С. М. наголошує на вагомому біосферному значенні дісових формацій в депонуванні органічного вуглецю у фітомасі й педосфері, підтриманні киснево-вуглекислого балансу в атмосфері та стабілізації температурного режиму на планеті.

Професор С. М. Стойко активний учасник наукових конференцій в Україні й поза її межами. Він вдало поєднує наукову діяльність із педагогічною. Будучи в зарубіжних

відраджень, на прохання керівників кафедр, читав лекції в Агрономічному університеті у Відні, Аграрному й лісовому університеті ім. Г. Менделя в Брно, в університеті ім. А. Ейнштейна в Кельні.

Автори завершують статтю такими словами :

Вельмишановний Степане Михайловичу! Ваші ґрунтовні праці в галузі лісової геоботаніки, лісової екології, фітогеографії, геосозології знаходять широке застосування на практиці та входять у золотий фонд природничої науки в Україні. Властива Вам працелюбність, душевна щедрість і доброта, чуйність і доброзичливість у людських взаємовідносинах є прикладом для наслідування.

З нагоди Вашого славного ювілею прийміть найщиріші побажання карпатського здоров'я, щастя, благополуччя. Нехай завжди Вас супроводжують творча наснага, оптимізм і незгасна енергія. Хай нагородою Вам будуть щира пошана Ваших друзів й учнів та Божа благодать.

Далі в книзі поміщені роздуми друзів, колег і учнів С. М. Стойка.

Академік НАН України, професор, доктор економічних наук, заслужений діяч науки й техніки України, ректор Національного лісотехнічного університету України Ю. Ю. Туниця статтю «Славний син Срібної Землі» розпочинає словами : «Мушу зізнатися, що пишу ці рядки про свого земляка, професора Стойка Степана Михайловича, з особливим пієтетом. Для мене, як для багатьох моїх колег, Степан Михайлович – еталон Людини, Учителя, Вченого. Дякувати Богу, він зустрічає своє 95-річчя сповнений творчої енергії. Тому я з вдячністю прийняв пропозицію директора Інституту екології Карпат НАН України М. П. Козловського та завідувача відділу охорони природних екосистем О. О. Кагала написати спогади про спілкування й співпрацю з цією дивовижною людиною». Продовжуючи розповідь про Степана Михайловича, Юрій Юрійович згадує :

«Добре пам'ятаю вересень 1959 р., коли елегантний, молодий і стрункий кандидат біологічних наук С. М. Стойко розпочав читати нам, студентам першого курсу Львівського лісотехнічного інституту, лекції з ботаніки. Представив його доцент Ю. Д. Третяк – ректор інституту (у ті часи – директор)».

«Стойко – вже відомий в Україні й за рубіжем учений», – сказав Юрій Дмитрович. На студентів це справило враження. Ми з особливою увагою слухали цікаві лекції...

Крім занять, передбачених навчальною програмою, доцент С. М. Стойко активно поглиблював наші знання в позаурочний час, залучивши до наукових досліджень допитливих студентів. Незабутньою в моїй пам'яті залишилася, організована С. М. Стойком, цікава для нас кількаденна ботанічна екскурсія в ліси Закарпаття, під час якої ми мали можливість ознайомитися з гірськими буковими й ялицево-буковими пралісами та характерною для них флорою й фауною.

Тут дуже доречні слова відомої української поетеси Ліни Костенко :

«...Ліси мої, гаї мої священні!

Пребудьте нам вівіки незнищенні!

У 1964 р. Степану Михайловичу довелося, на жаль, покинути викладацьку роботу в його алма матер – лісотехнічному інституті. Секретар парткому інституту, завідувач кафедри марксизму-ленінізму доцент Демиденко вимагав від нього написати статтю з осудженням релігійної діяльності батька – о. Михайла. Без цього, на думку секретаря, він не може виховувати студентів. Такі методи в колишньому Радянському Союзі практикувалися. Степан Михайлович, зрозуміло, не міг осуджувати свого батька за його душпастирську добросовісну службу в сільській церкві на Закарпатті. Тому він написав науково-популярну статтю, в якій зробив порівняльний аналіз марксистсько-ленінської та релігійної ідеологій щодо еволюції органічного світу. Стаття секретарю парткому не сподобалася, і доцент С. М. Стойко був змушений перейти на наукову роботу до Державного природознавчого музею НАН України у Львові, куди його запросив директор Музею – відомий знавець флори Карпат, кандидат біологічних наук К. А. Малиновський.

Пригадуючи цю подію, спливали в пам'яті перекази, як у 1918 р. всесвітньо відомий фізіолог, лауреат Нобелівської премії (1904 р.), академік Іван Петрович Павлов, переходячи

вулицю біля Ісааківського Собору в Санкт-Петербурзі, зняв шапку й перехрестився. Постовий сержант міліції скушно похитав головою і поблажливо промовив: «Ех, темно-о-та!».

Від себе – рецензентів цієї монографічної праці додамо, що в полоні світоглядних принципів комуністично-радянського режиму перебували всі : чи то люди з науковими ступенями та вченими званнями (як доцент Демиденко), чи прості неосвічені люди (як постовий сержант міліції), яким, за словами відомої української поетеси Ліни Костенко в першому її прозовому романі «Записки українського самашедшого» (2011), «здійснювали внутрішньовенне вливання брехні» [6, с. 129].

На підставі особистих теоретичних і практичних досліджень С. М. Стойком була обґрунтована потреба створення нині функціонуючих національних парків – Карпатського, Шацького, Синевірського Яворівського, «Сколівські Бескиди», які допомагають уберегти від руйнації рідну природу.

І на завершення своїх спогадів Юрій Юрійович зауважує: «Кожна розмова зі Степаном Михайловичем є не тільки приємною. Вона приносить інтелектуальне збагачення й велике людське щастя» [с. 30].

Академік К. М. Ситник, почесний директор Інституту ботаніки імені М. Г. Холодного НАН України у своїй статті «Стойко — учень академіка Петра Степановича Погребняка» відмічає:

«Степана Михайловича Стойка знаю ще від аспірантських років і з радістю згадую його, як щирого і вірного друга, учня великого лісознавця Петра Степановича Погребняка і просто як прекрасну людину....

С. М. Стойко — світла особистість, людина енциклопедичних знань. Він зробив неоціненний внесок у дослідження й збереження гірських лісів Карпат, збереження національних парків і біосферних резерватів....

І далі Костянтин Меркурійович продовжує: «Я пригадую нашу спільну участь у Всесвітньому конгресі біосферних резерватів, який організувало ЮНЕСКО та ЮНЕП 1984 р. у Мінську. У тезах доповідей була наша стаття «Географические, экологические и биогеоценотические принципы организации сети биосферных резерватов в Украинской ССР». На конгресі був схвалений план дій біосферних резерватів, який залишається в силі й нині. В Україні ще не було біосферних резерватів. Беручи до уваги їх вагомий екологічний значення, ми опублікували спільну статтю «Наукові основи організації біосферних заповідників на Україні» (Вісник АН УРСР. — 1984, № 2). Пізніше, коли було створено Львівське відділення Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного АН УРСР, ми неодноразово зустрічалися зі Степаном Михайловичем на наукових конференціях та вчених радах.

Від щирого серця вітаю Степана Михайловича зі славним ювілеєм і зичу йому карпатського здоров'я та нових здобутків у збереженні природної спадщини біосфери.

Окрім вищенаведених роздумів, своїми спогадами про професора Степана Михайловича Стойка в рецензованій нами книзі діляться його друзі, колеги та учні, зокрема :

- доктор біологічних наук, професор Дмитро Дубина, головний науковий співробітник відділу геоботаніки та екології Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України, лауреат Державної премії України в галузі науки й техніки;
- кандидат біологічних наук, доцент П. Т. Ященко, відділ охорони природних екосистем Інституту екології Карпат НАН України;
- доктор біологічних наук, заслужений діяч науки і техніки України, професор Юрій Чорнобай, директор Державного природознавчого музею НАН України;
- кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри екології М. В. Чернявський, Національний лісотехнічний університет України;
- професор кафедри лісівництва Володимир Бондаренко, Національний лісотехнічний університет України, член Національної спілки письменників України;
- професор Ярослав Кравчук, завідувач кафедри геоморфології і палеогеографії Львівського національного університету імені Івана Франка;

РЕЦЕНЗІЇ

- професор Семен Кукурудза, завідувач кафедри раціонального використання природних ресурсів і охорони природи, заслужений професор Львівського національного університету імені Івана Франка;
- доктор біологічних наук, професор Василь Парпан, директор Українського науково-дослідного інституту гірського лісівництва імені П. С. Пастернака;
- доктор біологічних наук, професор П. Р. Третяк, Львівський природознавчий музей НАН України;
- доктор біологічних наук, заслужений діяч науки і техніки України, професор М. М. Барна, професор кафедри ботаніки та зоології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;
- доктор біологічних наук, професор Йосип Берко, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнології ім. С. З Жицького.
- кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії В. М. Шушняк, Львівський національний університет імені Івана Франка;
- Своїми спогадами про співпрацю з професором С. М. Стойко у книзі також діляться його зарубіжні колеги та друзі із Словаччини, Німеччини, Угорщини, зокрема:
- Prof. Ing. Ivan Vološčuk, DrSc. a Prof. Ing. Rudolf Midriak, DrSc. Univerzita Mateja Bela, Fakulta prírodných vied, Inštitút výskumu krajiny a regiónov%;
- Prof. Dr. Marian Kazda Fakultät für Naturwissenschaften, Albert-Einstein Universität Ulm Deutschland Institutsdirector Institut für Systematische Botanik und ökologie und Leiter des Botanischen Garten;
- Simon Tibor, az Eötvös L. Egyetem prof., emeritusza, az MTA Laureatusa, az MTA kandidátusa S. Wolcsánszky Erzsébet, Eszterházy K. Főiskola nyugot tanára.

В Епілозі Степан Михайлович відмічає : «На шляху своєї наукової творчості я завжди вважав корисним спілкуватися з вченими, які працюють у близькій для мене науковій галузі. Вдячний моїм колегам і друзям за спогади про наукову співпрацю та творчі дискусії на конференціях, присвячених багатогранному значенню лісів та їх охороні.

Я вдячний словацьким професорам – Івану Волощуку та Рудольфу Мідряку, сприяли моєму ознайомленню з природою Татранського національного парку та інших заповідних об'єктів Словаччини. З великим інтересом я знайомився з теоретичними та практичними працями словацьких вчених, присвячених збереженню біологічного, екосистемного, ландшафтного різноманіття. Завдяки професору природничого факультету Ульмського університету ім. Альберта Айнштейна Маріяна Казда, я мав можливість ознайомитися з верхів'ям басейну Дунаю, природними лісами Німецьких Альп та заходами їх збереження. Спільно з професором Шимоном Тибором ми проводили порівняльні дослідження клімаксових букових пралісів Угольського заповідного масиву та природних бучин в Угорщині. Дякуючи йому я мав можливість ознайомитися зі степовим Гортобадським національним парком й порівняти степові фітоценози Угорщини та України. Після виходу на заслужений відпочинок я й надалі з приємністю та радістю продовжую наукове спілкування зі своїми колегами й друзями.

А тепер за рядками статті С. М. Стойка «Геосозологія — наука про охорону біосфери Землі», що є завершальною у рецензованій нами книзі.

У нашу добу науково-технічної революції, – такими словами починає свою статтю Ювіляр, екологічні наслідки якої проявляються у глобальних масштабах, найважливішим природоохоронним завданням є збереження біосфери Землі — єдиної у Всесвіті живої екосистеми. Унаслідок акселерації техногенного впливу на функціонально взаємопов'язані підсистеми біосфери — гідросферу, літосферу, педосферу, атмосферу, біотосферу (органічний світ), соціосферу, у ній почалися незворотні екологічні процеси, які можуть спричинитися до порушення її екологічно збалансованого стану, що встановлювався протягом геологічно тривалих періодів.

Упродовж історичного розвитку соціуму інтенсивність і масштаби впливу на природне середовище були різними. Вони залежали від демографічного процесу, знярядь праці, якими

людина користувалася, її інтелектуального розвитку, усвідомлення значення життєво-важливих природних ресурсів.

Автор статті, аналізуючи якісно нові екологічні умови для рослинного й тваринного світу, а отже й для людини, що настали після останнього вюрмського зледеніння й зсилаючись на дослідження американських біологів Ф.Д.М. Сміта, Р.М. Мея, Т.Г. Пеллева наводить дані, що від XVI ст. на Землі зникло 486 видів безхребетних і хребетних тварин і 604 види судинних рослин. Унаслідок істотних змін у природному середовищі в цей період 3565 видів хребетних і безхребетних тварин і 23062 види рослин знаходяться під загрозою зникнення. У Європі під загрозою зникнення є 568 видів рослин і 820 видів безхребетних і хребетних тварин. На території України упродовж останніх століть з вини людини зникли такі великі ссавці як зубр, тур, дикий кінь тарпан.

Далі С. М. Стойко зазначає, що від початку XX ст. таким же небезпечним і незворотним процесом є глобальне потепління клімату, екологічні наслідки якого проявляються на всіх субсистемах біосфери, а також у різних галузях економіки. Як встановила Міжнародна група експертів по кліматичних змінах (МГЕЗК), головною причиною глобального потепління є збільшення в атмосфері вуглекислого газу, метану, оксиду азоту та інших парникових газів, а також такі незворотні процеси у біосфері як деградація ґрунтів і опустелювання/десертизація педосфери.

Відтак професор С. М. Стойко підводить нас до думки, що для оптимізації взаємовідносин суспільства й природи й обґрунтування наукових засад збереження природної спадщини, на вимогу життя, формується спеціальна природоохоронна дисципліна. Обґрунтуванню її сутності, наукових засад, визначенню пріоритетних напрямів дослідження приділяється належна увага, але водночас, як звичайно буває, під час формування нової наукової дисципліни, є різні погляди також щодо сутності, призначення, завдань природоохоронної науки та її назви.

Зважаючи на багатогранність біологічних, екологічних, соціально-економічних, етичних завдань, пов'язаних із взаємодією людини й біосфери, геосозологія повинна базуватися на наступних концептуальних засадах:

- панетична й пангуманна: полягає у врахуванні під час використання природної спадщини біосфери законних на неї прав й потреб наступних поколінь соціуму;
- панекологічна: має на увазі застосування на глобальному рівні созологічних заходів призупинення у біосфері незворотних екологічних процесів – глобального потепління, руйнування озонового шару, десертизації педосфери тощо;
- панбіотична, панекосистемна, пан ландшафтна: передбачає збереження в біосфері біологічної/біотичної, екосистемної, ландшафтної різноманітності, як запоруки підтримання еволюції органічного світу;
- еколого-економічна: спрямована на ощадливе використання невідновних природних ресурсів і відновлення відновних ресурсів, щоби забезпечити сталий соціально-економічний розвиток суспільства;
- пансоціальна: її мета полягає в оптимізації якості життєвого середовища та збереження екосистем і ландшафтів, потрібних для оздоровлення людини;
- панглобальна: полягає в усвідомленні суспільством потреби міжнародного екологічного співробітництва у справі вирішення созологічних проблем, які стосуються планети Земля.

Виходячи зі згаданих засад, завдання геосозології полягають у *збереженні екологічного балансу біосфери під час використання її ресурсів, забезпеченні їх ощадливого зуживання й відновлення, гармонізації взаємовідносин техногенного суспільства з природою, формуванні людини про-екологічного мислення та про-екологічної активності у всіх сферах життєдіяльності.*

РЕЦЕНЗІЇ

Наукові підрозділи геосозології як інтегральної дисципліни

Назва підрозділів	Об'єкт дослідження, види охорони/захисту
Созологія середовища людини – <i>Human environment sozology</i>	життєве середовище людини; захист від радіоактивного, електромагнітного, шумового, пилового й інших видів забруднення
Фітосозологія – <i>Phytosoziology</i> (у залежності від об'єкта має два підрозділи)	рослинний світ, збереження біотичного різноманіття
Аутофітосозологія – <i>Autphytosoziology</i>	генотип раритетних видів рослин охорона їх популяцій, біотопів
Синфітосозологія – <i>Sinphytosoziology</i>	раритетний фітоценофонд, заходи збереження його екотопів
Зоосозологія – <i>Zoosoziology</i>	раритетний зоогенотип, заходи збереження популяцій та видового різноманіття
Педосозологія – <i>Pedosoziology</i>	педосфера, охорона ґрунтів, заходи збереження їх родючості, рекультивация девастрованих та еродованих ґрунтів
Гідросозологія – <i>Hydrosoziology</i>	водні екосистеми, охорона від евтрофікації, збереження водних артерій від забруднення, оптимізація їх гідрологічного режиму
Созологія надр – <i>Mineral wealth sozology</i>	корисні копалини, ощадливе використання, рекультивация промислових виробок
Созологія екосистем – <i>Sozology of ecosystems</i>	екосистеми й ландшафти, збереження їх різноманітності, створення природно-заповідного фонду
Захист повітряного басейну – <i>Atmosphere sozology</i>	атмосфера, захист від техногенного забруднення
Созологічна економіка – <i>Sozological economy</i>	економічне обґрунтування оптимізації природокористування, раціонального використання й відновлення природних ресурсів
Правова созологія – <i>Juridical sozology</i>	правове забезпечення природоохоронних заходів
Созологічна етика – <i>Ethical sozology</i>	етичні аспекти взаємодії суспільства й природи
Созологічна філософія – <i>Philosophic sozology</i>	філософські аспекти взаємодії людини й природи
Созологія навколомземного космічного простору – <i>Space sozology</i>	збереження від забруднення навколомземного космічного простору

За такої диференційованої структури геосозологію слід розглядати як інтегральну науку, як систему наукових дисциплін, спрямованих на дослідження наслідків впливу людини на функціонально взаємопов'язані субсистеми біосфери й обґрунтування заходів їх збереження.

У вищих навчальних закладах України, як справедливо відмічає професор С. М. Стойко, а ми цілком підтримуємо його думку, що на біологічному, географічному, лісогосподарському, економічному факультетах, вже читаються лекції з фітосозології, зоосозології, созології лісів, созології ландшафтів. Це вселяє в нас надію, що молоде покоління нашої держави буде збагачене новими знаннями системи наукових дисциплін, що належать до інтегральної науки про охорону біосфери – геосозологію, основоположником якої є відомий український вчений в галузі ботаніки, фітоценології, лісознавства, екології та геосозології, професор Степан Михайлович Стойко, до 95-річчя якого його колеги, друзі й учні підготували дуже змістовну книгу «Основоположник геосозології – науки про охорону біосфери. Роздуми друзів, колег, учнів з нагоди 95-річчя професора С. М. Стойка» (2017).

Завершуємо рецензію вищеназваної книги словами Глави Української Греко-Католицької Церкви, Блаженнішого Любомира Гузара, з якими він звернувся до учасників акції під час закладання парку імені Івана Павла II у м. Львові: «Перед нами тільки дві можливості: або продовжувати руйнувати природу і загинути разом з нею, або, що Боже дай, повернутися, перестати нищити Божі дари і знову втішатися ними. Щиро сподіваюся, що виберемо другий шлях, у тому намірі молюся і прошу вас також молитися» [8, с 17].

В своїх спогадах про професора С. М. Стойка академік НАН України Ю. Ю. Туниця [с. 27] відмічає: «Знаменитий вчений, німецький фізик Макс Планк стверджував: «І релігія, і природознавство мають потребу у вірі в Бога... Для одних, – писав він, – Бог означає фундамент, а для інших – вершину побудову будь-яких світоглядних принципів». Макс Планк був глибоко переконаний в тому, що наука доповнює релігію і «вчить правдивості й поважності»

Якщо значення і глибину думок служителів Церкви і діячів Науки усвідомлять керівники світових держав і їх уряди зупинять руйнацію біосфери, то не тільки нинішнє, а й майбутнє покоління зможуть «втішатися Божими дарами природи», за що заслужимо від них велику подяку за збережену природу планети Земля.

Будемо просити Господа Бога, щоб так і сталося!

1. *Барна М. М.* Ботаніка. Терміни. Поняття. Персоналії: навч. посіб. [для студентів вищих навчальних закладів / Микола Миколайович Барна. — 4-е вид. доп. та змін. — Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2015. — 360 с.:іл. — С. 322—323. Стойко Степан Михайлович. . Рекомендовано МОН України для студентів вищих навчальних закладів.
2. *Барна М. М.* Видатні вчені ботаніки: навч. посіб. / М. М. Барна, Л. С. Барна. — Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2013. — 192 с.: іл. — С. 114—116. Стойко Степан Михайлович.
3. *Барна М. М.* Відомий український геосозолог (до 90-річчя від дня народження професора С. М. Стойка) / М. М. Барна, Л. С. Барна // *Наук. запис. Терноп. нац. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Сер. Біол.*— 2010. — № 1 (42). — С. 143—171.
4. *Барна М. М.* Радоцина в моєму серці: наук.-попул. вид. / М. М. Барна. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2011 — 240 с.: іл.
5. *Барна Н. Н.* Ценний буковий масив / Н. Н. Барна // *Лесное хозяйство.* — 1962. — № 10. — С. 79—81.
6. *Костенко, Ліна.* Записки українського самашедшого / Ліна Костенко. — К. : «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2011. — 416 с. — (Перлини сучасної літератури).
7. *Микола Барна.* *Syllabus vitae* / Уклад.: Л. С. Барна, Н. В. Герц. Автор передмови академік НАН України К. М. Ситник. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. — 288 с. : іл.
8. *Рослини Святого Письма та перспективи створення біблійного саду* / Світлана Руденко, Оксана Івасюк, Степан Костишин, протоієрей Микола Щербань. — Чернівці: Букрек, 2010. — 420 с.: іл.
9. *Стойко С. М.* Порівняльно-екологічні дослідження бука європейського на Поділлі, Розточчі і в Карпатах / С. М. Стойко, М. М. Барна // *Матеріали до вивч. природ. ресур. Поділля.* — Тернопіль-Кременець, 1963. — С. 120—123.
10. *Стойко С. М.* Цікаве місцезнаходження нового для Українських Карпат виду — ялівцю козачого (*Juniperus sabina* L.) / С. М. Стойко // *Укр. ботан. журн.* — 1960. — Т. XVII. — № 3. — С. 72—78.

Н. Н. Барна, Л. С. Барна

Тернопольський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ОСНОВОПОЛОЖНИК ГЕОСОЗОЛОГИИ – НАУКИ ОБ ОХРАНЕ БИОСФЕРЫ.

РАЗМЫШЛЕНИЯ ДРУЗЕЙ, КОЛЛЕГ, УЧЕНИКОВ ПО СЛУЧАЮ 95–ЛЕТИЯ

ПРОФЕССОРА С. М. СТОЙКО

Во львовском издательстве «Простор М» в 2017 году вышла из печати книга: «Основоположник геосозологии – науки об охране биосферы. Размышления друзей, коллег, учеников по случаю 95-летия профессора С. М. Стойко». — Львов : «Простор М», 2017. — 114 с.

Человечество вступило в третье тысячелетие, которое характеризуется небывалым научно-техническим прогрессом и становится все более чувствительным вследствие акселерации антропогенно-технического влияния на функционально взаимосвязанные подсистемы биосферы — гидросферу, литосферу, педосферу, атмосферу, биотосферу (органический мир), социосферу.

Поэтому за последние десятилетия сформировалась геосозология — наука об охране биосферы, основоположником которой является известный украинский ученый геоботаник, фитоценолог, геосозолог, эколог, доктор биологических наук, doctor honoris causa Зволенского технического университета (Словакия), профессор Степан Михайлович Стойко.

Рецензированная нами книга очень удачно названа: «Основоположник геосозологии – науки об охране биосферы. Размышления друзей, коллег, учеников по случаю 95-летия

профессора С. М. Стойко». В книге помещены размышления друзей, коллег и учеников об своем коллеге и Учителе Степане Михайловиче Стойко.

Книга содержит вступление, вехи жизненного и научного пути, воспоминания учеников о своем учителе, эпилог и статью С. М. Стойко «Геосозология — наука об охране биосферы Земли». В книге, которая прекрасно иллюстрирована цветными фотографиями наведена краткая биография юбиляра, дана оценка его научных работ в области ботаники, фитоценологии, лесоведения, экологии. Но наибольшее впечатление на рецензентов произвели воспоминания его зарубежных друзей и коллег, ученых из Словакии, Германии и Венгрии, которые отмечали его титаническую работу в области геосозологии, основателем которой является всемирно известный ученый геосозолог. В книге наведены важнейшие монографические работы профессора С. М. Стойко.

Завершая рецензию научной работы, которой обогатилась новая отрасль биологической науки — геосозология, мы приводим слова основателя этой науки из его статьи: «...Геосозологию следует рассматривать как интегральную науку, как систему научных дисциплин, направленных на исследование последствий влияния человека на функционально взаимосвязанные подсистемы биосферы и обоснование мероприятий их сохранения».

Ключевые слова: геосозология, ботаника, фитоценология, лесоведение, экология, подсистемы, научные труды, размышления, учитель, ученики

M. M. Barna, L. S. Barna

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

THE FOUNDING FATHER OF GEOSOOLOGY, A SCIENCE OF THE PROTECTION OF BIOSPHERE. REFLECTIONS OF FRIENDS, COLLEAGUES, STUDENTS ON THE OCCASION OF 95TH BIRTH ANNIVERSARY OF PROFESSOR S.M. STOIKO

In 2017 a book entitled “The founder of geosozology, a science of the protection of biosphere. Reflections of friends, colleagues, students on the occasion of the 95th birthday of Professor S.M. Stoiko” was published in “Prostor M” publishing house (Lviv, 2017, 114p.).

Humanity ushered in the third millennium, an era of impressive scientific and technological progress and is becoming increasingly vulnerable due to the increasing anthropogenic and technical impact on the functionally interconnected subsystems of the biosphere—the hydrosphere, the lithosphere, the pedosphere, the atmosphere, the biosphere (organic world), the sociosphere.

Consequently, it called for the rise of new scientific field - the science of geosozology, aimed at protection of biosphere and founded by a renowned Ukrainian geobotanist, phytocenologist, geosozologist, ecologist, doctor honoris causa of Zvolen Technical University (Slovakia), Professor S. M. Stoiko.

The book title speaks for itself as it abounds in the reflections and recollections of friends, colleagues and students of their faculty member and mentor, Stepan Mykhailovych Stoiko.

The book contains an introduction, significant milestones in Professor’s life and career, the recollections of his disciples, the epilogue and his article “Geosozology - the science of protecting the Earth’s biosphere”. The book which is beautifully illustrated with color images, gives a brief biography of the scientist, evaluation of his scientific contribution into the development of such fields as botany, phytocenology, forest science, and ecology. And above all, the readers will be impressed and fascinated by the reminiscences of his friends from abroad, scientists from Slovakia, Germany and Hungary, all inspired by his tremendous pioneer work in the field of geosozology. Moreover, the book gives an outline of the most important monographic works of Professor S.M. Stoiko.

Concluding the review of the scientific work, which enriched the new branch of biological discipline - geosozology, we will quote the words of the founder of this science taken from his article: “Geosozology should be regarded as an integral science, as a system of scientific disciplines aimed at investigating the consequences of human impact on functionally interrelated subsystems of biosphere and validation of protective measures”.

Key words: geosozology, botany, phytocenology, forest science, ecology, subsystems, scientific works, reflections, teacher, disciples